

Van alle insecten en gedierte

Toen wij nog zulke wichter (klein) waren, was er nog van allelei ongedierte, zoals wij dat noemden. Er waren veel soorten empen (mieren), de grote bruine sprokkelampen met die grote empennuste (hopen), die met zacht weer in het voorjaar weer naar buiten kwamen. Dan waren er de kleine zwarte empen, die een veel kleiner nest bouwden. Deze kwamen, evenals de sprokkelampen, veel in de bossen en houtwallen voor.

Dan waren er nog de kleine bruine miegempen. De kwamen veel voor in de weilanden, als ze maar niet te nat waren, en ook veel op de voorheggen (graskant langs de akkers). Je mocht wel oppassen dat je niet in de buurt van zo'n nest ging liggen, want ze kropen je zo in de boksenpiepe (broekspijp). Dan waren er nog de vlegempen (gevleugelde mieren), die trokken altijd af op de witte kleren van de roggebindersters, soms met een hele zwerm. Dan waren er de sprinkhanen (krekels), die veel in het gras zaten te sjilpen, en zulke geweldige sprongen maakten. Er waren ook enkele van die hele grote, en die konden je lelijk in de vinger bijten. Je had er nog de hemeltjes (heimpjes). Deze hadden vleugels, en zaten altijd in de holle stenen en achter de vuurplaat, Men kon hun eentonig gesjirp altijd horen. In sommige tijden van het jaar vlogen ze 's avonds en 's nachts weleens rond in de keuken. Men deed ook geen moeite om ze te verdrijven, wellicht had dit nog te maken met oud bijgeloof.

Haast gelijk aan de sprinkhanen waren de glazenmakers (libellen). Deze waren gevleugeld en van een mooie blauwgroene kleur, en zweefden altijd boven het water. In 't donker bij zomeravond zag je veel van die glimwurme (glimwormen), die een helder lichtje afstraalden. De pannevogels (vlinders) zag men in groter verscheidenheid dan nu.

Een grote plaag waren de runderhorzels, die vooral met onweer op komst zo'n grote onrust onder de koeien teweeg brachten, en dan holden ze met opgeheven staart, vuur gek en onwies (angstig) door de weide. Het gebeurde niet zelden dat ze de uit de weide braken, en in de bossen of de rogge probeerden te ontkomen aan hun kwelgeesten. Deze komen nu praktisch niet meer voor. Dit omdat iemand, aangesteld door het melkfabriek, de larven van de horzels, die diep in het vel op de rug der dieren zaten, gedurende de wintermaanden behandelde.

Ook de paardehorzels die niet zoveel voorkwamen, waren echte onruststokers. Om van de vele blinden (steekvliegen) die vooral tussen de bossen voorkwamen, en de dieren veel last bezorgden, maar te zwijgen. Tegen de roepen (rupsen) in de kool was vroeger niet veel te doen, men strooide er weleens wat as op, en anders moet men ze er maar afgarderen (afdoen en vernietigen). Het was in de jaren rond 1925 dat er telkensjare vooral in de nieuwe ontginningen, in de weilanden zo'n erge emeltenplaag voorkwam, die de eerste gras en klaversprietjes opvrat. Eerst wist men niet dat de emelten de boosdoeners waren, en dacht men dat de koude in het voorjaar de schuld hiervan was, maar toen de oorzaak bekend was, nam men de bestrijding terhand, Deze bestond hierin dat men per ha. 25 kg. tarwezemelen vermengd met 1 kg. parijsgroen (zwaar vergif) uitstrooide. De emelten, die alleen 's nachts boven de grond kwamen vraten hiervan en lagen de volgende morgen bij duizenden dood op de grond. Het gestrooide werd voordien iets vochtig gemaakt. De emelten zijn de larven van de langpootmug.

De meikevers, die praktisch niet meer voorkomen, waren er vroeger in de Meimaand heel veel. Ze waren voor alle jongens een welkome ontspanning. Ieder eikeboompje (waar ze het liefst opzaten)

werd geschud, ze vielen naar beneden, en werden ze in een doosje met eikenblad gestopt. Ook de peerdewurme (doodgravers) kwamen veel meer voor, maar die lieten we wel met rust. De ringslang kwam hier vroeger vrij veel voor, wij vonden het maar griezelige beesten. We konden niet begrijpen, dat Grootvaders broer Berendoom van Schoonheten, ze zo bij de kop pakte, en de staart liet knappen als een zweep.

Moeder was vroeger een keer aan het aardappel steken geweest op de Tweeakker, toen ze een ringslang, die in grond zat, aan de grepentand kreeg. Dat ze schrok, kan ik mij voorstellen. Wij vonden weleens een slangenvel (in het voorjaar kruipt de slang uit zijn oude jasje, als er weer een nieuw onderzit), en dat slangenvel namen we mee naar huis, dit was een goed middel tegen venint (uitslag aan de vingers).

Ook kwamen in de bosrijke streken weleens adders voor, maar die heb ik hier nooit gezien. Wel waren er veel everdassen (hagedissen). Die kropen weleens door het guttengat (gat boven de vloer in de buitenmuur, waar men het water bij het schrobben gebruikt, naar buiten veegde) en dan verstopten ze zich hier of daar. Het is weleens gebeurd dat ze in een klomp kropen, die voor de bedstee stond. Dat zou 's morgens wel enige consternatie geven als men daar instapte. Er waren ook van die soortgenoten die altijd in het water leefden (salamanders), die heb ik ook in jaren niet gezien.

De kikkers die vroeger zoveel voorkwamen, zijn bijna uitgestorven. De groene waterkikkers die vroeger altijd bij ons in de kolk zaten, kennen de meesten hier niet.

In het voorjaar kon men overal in de sloten het kikkerdril zien drijven, waar de donderkuppe uitkwamen, die later tot kikkers uitgroeiden. Ook waren er veel padden, als die 's avonds kropen voorspelde dat regen.

Met de bijenteelt is het hier wel helemaal afgelopen. Vroeger stond er haast bij elke boerderij een iemenschouer (bijenstal). Het enige wat er vroeger bij ons nog aan herinnerde, waren de stukken blom van zwevel (bloem van zwavel) waar ze de bijen in de volle korven mee bedwelmde. Die verbrandden ze dan onder de korven, en dit gaf een verstikkende en bedwelmende geur. Dit betekende dan het einde van de nijvere bijen, maar zo is het nu eenmaal, en die dieren zijn er voor verordineerd (bestemd). Als ik terug denk aan die bloeiende heidevelden van vroeger, met al die zoemende en nijvere bijen, dan kan mij dit met een groot heimwee vervullen, dit komt nooit weer terug.

Ook gebeurde het vaak, dat wij een iemenzwarm (bijenzwerm) vonden, hangend aan een tak. Ook eens een keer in een akker spurrie, met lang opgeschoten roet (onkruid). Het was een fantastisch mooi gezicht hoe al die bijen aan ene kloeten (kluwen) aan zo'n tak hingen. Het gebeurde ook wel eens dat zo'n zwerm in een holle kopwilg kroop en dan daar de reute (raten) met honing opbouwde. Meestal zwierven ze elke dag weer verder tot ze door een imker werden ontdekt, die de zwerm dan schepte en in een lege bijenkorf deed. Dat was dan een buitenkansje. Honing gold vroeger ook als een bijzondere lekkernij. De bijenzwermen zaten ook wel aan een rikpost, en altijd rondom de moer (de koningin).

De nijvre bij vliegt af en aan,

en gaart den zoeten honing,

tot spijze voor den wintertijd,

en bergt die in haar woning.

O, wat heeft mij dit bijenvolk altijd geboeid, dat 's morgens met lichtworden de korf al verlaat, en de gehele dag ononderbroken de honing uit de bloemen puurt, en later uit de bloeiende heide.

In de hooiweide vonden wij vaak een hommelten-nus (hommelnest). Wij konden het dan niet laten om er even met een stok in te porren, om eens te zien wat erin zat, maar dan werden ze zo heilig. Dan liep er weleens een van ons een steek op. Er waren twee soorten hommels, de rooie en de zwarte (donkere). De rooie waren ondeugender dan de zwarte. De kraaien schenen er niet bang van te zijn, want meermalen vonden we een door de kraaien leeg geroofd nest.

De wespen hebben zich in de loop der jaren goed kunnen handhaven, want die komen ook nu nog talrijk voor, vooral in droge jaren. Het zijn venijnige stekers. O wee, als je met het ploegen een wespennest bovenhaalde, dan had je de poppen, en in dit geval de wespen goed aan het dansen, en mocht men zich wel opbergen.

De horpen (horentjes) kwamen niet zo veelvuldig voor, maar daar hadden wij ook echt schrik voor want men zei altijd: "Zeuren horpen kunt un peerd doodstekken." Bij ons zat een keer een horpennest boven in de hanebalken van het huis, vlak bij het oelgat, waar ze in en uitvlogen. Het was net een grijze papieren bal. De vleermuze (vleermuis) komt ook nu nog tamelijk veelvuldig voor, al is zijn voornaamste voedsel, de meikever, helemaal verdwenen.

De katoele (de kerkuil) komt ook nog wel een enkele keer voor. Waar vroeger zoveel bijgeloof over was. Men kon soms hele verhalen horen, hoe een uil op de vorst van een huis zat of op de put en met zijn angstig piep, piep, een dode voorspelde, maar wij zien hem nu als een nuttige vogel, die menig veldmuisje verschalkt. Ze behoort dan ook tot de beschermde vogels. Vroeger vonden wij weleens een nest in één van de kopwilgen, ook vaak met jonge vogels.

De grote oele (de ransuil), ook al beschermd, is hier nooit zoveel voorgekomen, en een enkele keer ziet men ze nog wel, maar die zijn ook zeer schuw.

De buiskraaien (bonte kraai) die hier vroeger 's winters zeer talrijk waren, zijn bezig geheel te verdwijnen. De stootvogels (roofvogels), zoals de sperwer, komen ook maar sporadisch meer voor. Die zag men veelvuldig in de lucht staan bidden, om dan plotseling naar beneden te schieten, op zijn prooi een muis of een kleine vogel. De stootvogel is de enige vogel die in de lucht staat met bewegende vleugels, zonder van plaats te veranderen, en dat noemde men dan: "Die staat te bidden."

De scharpehaze (egel) komt niet zoveel meer voor als vroeger, want ik weet nog goed dat Grootvader ons telkens een scharpehaze wees die opgerold in zijn nest zat en ook weleens een nest met jongen. Dit diertje is ook heel nuttig, doordat ze veel insecten en slakken eten. We mochten ze dan ook niet dood maken, al was het weleens moeilijk om eraf te blijven je kon ze zo mooi met de klomp weggrollen.

De hermetjes (hermelijntjes) ziet men lang niet zoveel meer als vroeger, al was het ook vroeger geen beestje dat zich zo gemakkelijk liet bekijken. Het is wel een diertje dat het bekijken waard is, vooral de witte die men 's winters ziet, met die prachtige zwarte punt aan de staart.

De ulken (bunzings) zijn ook nagenoeg verdwenen. Hier was men vast niet zuinig op, want het waren echte hoender-deeve (kippenmoordenaars). Met die vaak in slechte staat verkerende hokken waren de kippen vaak een gemakkelijke prooi, vandaar dat er ook steeds jacht op de bunzing werd gemaakt. Ze brachten bij winterdag altijd nog een rijksdaalder op en in latere jaren soms wel vijftig gulden. Het loonde het de moeite wel om de stappe (klem) te zetten, maar vaak gebeurde het ook wel dat er in plaats van een ulk de kat van de buurman opzat.

Op de jonge haantjes en hennetjes hadden ze het erg voorzien. Vaak gebeurde het dat als ze kremer groot (dat verkocht konden worden) waren, dat een ulk er 's nachts danig onder had huisgehouden en dan was het: "Den bl.... ulk, ik zal vanaavond de stappe wel is zetten," want ze kwamen steevast de volgende nacht terug, en dan moesten ze vaak hun rooftocht met de dood bekopen. Zo herinnerde ik mij nog goed dat wij een keer uit school kwamen, dat er een dikke ulk aan een spijker onder de schoorsteen op de keuken hing. Tegenwoordig zouden de vrouwen zeggen: "Doot det smerige dink toch vot, det wi k neet in de kukken hem n," maar vroeger vond men zoiets heel gewoon. Vader had bij winterdag haver gehaald van de schurenbalken, en de ulk verjaagd die daarin huisde. Grootvader die net buitenkwam, zag de ulk lopen over de vorst van de schuur en verdwijnen onder de spikke. Hij had toen aan het ene eind gauw een paar stappen gezet en de ulk eronderheen gepord, en die liep toen op de stappe. Keesje de hond wist er toen wel raad mee, want die was er woest op. Niet alle honden durven een ulk aan, want ze zijn zeer vals als ze in nood zijn. Vaak bijten ze de hond in de neus.

En dit zijn dan zo ongeveer de belevenissen en bevindingen zoals ik ze vroeger zag en beleefde. Ik weet wel dat er mensen zijn die van al die dieren en insecten studie hebben gemaakt, en er veel meer over kunnen vertellen, maar mijn bedoeling is om aan te tonen hoe onze natuur en het dieren- en insectenleven er de laatste jaren op achteruit is gegaan. Er is veel wat ik in mijn kinderjaren gezien en van genoten heb, wat onze kinderen en kleinkinderen nooit zullen zien, want al kan men verschillende dieren natuurgetrouw opzetten, echt wordt het nooit.